

Utbildningsutskottets betänkande

1982/83: 35

om vertikalt organiserade skolenheter

Motionerna

1982/83: 387 av Elisabeth Fleetwood (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utvärdering av nu sammanhållna (vertikala) skolor genomförs.

1982/83: 1893 av Oskar Lindkvist (s) och Stig Gustafsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utvärdera skolenheter i vilka grundskola och gymnasielinjer är organisatoriskt samordnade.

Utskottet

Gymnasieskolan omfattar ett stort antal studievägar. Skolenhet med gymnasieskola är som regel horisontellt organiserad, frikopplad från underliggande stadier.

Med vertikal skolorganisation menas skolenhet som omfattar sex eller flera årskurser av antingen grundskolan eller grundskolan och gymnasieskolan. Ca 8 % av landets skolenheter på grundskolenivå omfattar årskurserna 1–9. I sådana skolor undervisas ca 20 % av grundskoleeleverna. I ett litet antal fall omfattar vertikalt organiserad skolenhet såväl årskurserna 7–9 av grundskolan som årskurserna 1–3 av gymnasieskolan. Sådan enhet har som regel tillkommit före den 1 juli 1971.

S. k. total vertikalitet föreligger vid sådana skolenheter vid vilka samtliga årskurser av grundskolan och gymnasieskolan anordnas. Denna organisationsmodell finns f. n. endast vid två skolor i det kommunala skolväsendet, nämligen Ahlströmska skolan och Höglandsskolan i Stockholm. En tolvårig skolgång anordnas också vid Högre samskolan i Göteborg, som är en fristående skola.

Enligt motionerna 1982/83: 387 och 1982/83: 1893 har den vertikalt organiserade skolenheten vissa fördelar. En spridning av eleverna på ett stort antal årskurser vid den vertikala skolan ger möjlighet att motverka vissa åldersgruppers problem och att bygga upp ett faddersystem som fungerar både från social synpunkt och från studiesynpunkt. Äldre kamrater kan hjälpa yngre. Även lärarnas uppgifter blir vid den vertikalt organiserade skolan mer varierande. För såväl deras undervisande som deras elevvårdande verksamhet är kunskaper och erfarenheter av olika åldrars behov,

förutsättningar och problem av stort värde. Den vertikalt organiserade skolenheten stimulerar enligt motionärerna också till ett väl utvecklat samspel mellan föräldrar, elever och lärare, vilket anses vara en grundförutsättning för ett framgångsrikt skolarbete. Enligt motionärerna är det ett klart riksintresse att utvärdera vertikalt organiserade skolenheter, eftersom de vunna erfarenheterna kan få betydelse i den fortsatta debatten om skolväsendets utveckling och framtida organisation.

Riksdagen har under riksmötet 1981/82 avslagit en motion med likartat innehåll (mot. 1981/82:1352, UbU 1981/82: 36). Utskottet vill med anledning av de nu förevarande motionerna anföra följande.

Det föreligger stor erfarenhet av den typ av vertikala skolor som omfattar grundskolans alla årskurser. Det torde inte råda någon tvekan om att en sådan organisationsform har positiva värden. Någon särskild utvärdering av vertikala skolenheter på grundskolenivå anser utskottet inte erforderlig.

Den utvärdering som begärs i de båda motionerna synes närmast avse den totala vertikaltitet som representeras av Ahlströmska skolan och Högländsskolan. Beträffande dessa båda skolor har utskottet inhämtat följande.

Med anledning av minskande elevunderlag i Stockholms kommun beslöt skolöverstyrelsen (SÖ) den 11 mars 1981 om en minskad gymnasieskoleorganisation i kommunen, innebärande bl. a. att gymnasieskolorna vid de båda enheterna Ahlströmska skolan och Högländsskolan skulle dras in den 1 juli 1982.

Den 24 september 1981 avtog regeringen besvär över SÖ:s beslut.

För att ge skolstyrelsen större förutsättningar till en samlad bedömning av Stockholms totala gymnasieskoleorganisation medgav SÖ den 25 januari 1982 att de båda skolorna skulle få finnas kvar till den 30 juni 1983.

Som en följd av SÖ:s beslut avvecklas bl. a. Ahlströmska skolan och Högländsskolan i vissa delar successivt med början höstterminen 1983. I anslutning till beslutet anförde skolstyrelsen att skolförvaltningen borde utvärdera verksamheten vid de nämnda skolorna. I uppdraget skulle ingå att redovisa och utvärdera det pedagogiska innehållets särart vid ifrågavarande skolor. Om utvärderingen visade att det vertikala skolsystemet är bra borde det diskuteras även för andra skolor. Erfarenheterna som gjorts vid Ahlströmska skolan och Högländsskolan skulle, enligt skolstyrelsen, tas till vara inom det övriga skolsystemet.

Skolförvaltningen kommer inom ramen för beslutat utvärderingsförfarande att på olika sätt dokumentera de pedagogiska erfarenheter som vunnits såväl vid Ahlströmska skolan som vid Högländsskolan t. ex. genom intervjuer med skolornas personal samt insamling av skriftliga redogörelser för olika pedagogiska försök och för det arbetssätt man tillämpat vid skolorna. En sådan utvärdering har inletts och anses kunna fullföljas även om alla tolv årskurserna inte finns kvar vid skolorna. Enligt

skolförvaltningens uppfattning bör de erfarenheter som gjorts vid dessa skolor verksamt kunna bidra till en fortsatt pedagogisk utveckling inom kommunen.

Utskottet anser det mot denna bakgrund inte motiverat att hos regeringen begära en ytterligare utvärdering. Utskottet har därvid också beaktat att det i skolväsendet endast finns ett mycket begränsat utrymme för den ifrågavarande organisationsmodellen. Då det alltså inte föreligger skäl för att genomföra en central utvärdering föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1982/83: 387 och 1982/83: 1893.

Utskottet kan konstatera att skolplaneringen genom de låga födelsetalen sedan mitten av 1970-talet ställs inför svåra problem under de närmaste åren. I slutet av 1990-talet kommer antalet gymnasieelever att ligga på en nivå som är mer än 20 % lägre än dagens. Mot denna bakgrund kan det vara motiverat att ibland använda sig av nya organisationsmodeller. I de fall kommun anser det vara av värde att anordna skolenhet som omfattar gymnasial utbildning av viss bredd samt ett eller flera grundskolestadier bör en sådan organisationsform inte utgöra hinder när SÖ prövar ärende om skolenhet enligt 2 kap. 20 § skolförordningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande viss utvärdering av vertikalt organiserade skolenheter avslår motionerna 1982/83: 387 och 1982/83: 1893.
2. att riksdagen beträffande anordnande av vertikalt organiserad skolenhet som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 24 maj 1983

På utbildningsutskottets vägnar

GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelson (vpk), Larz Johansson (c) och Kenth Skårvik (fp).

Reservation

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Larz Johansson (c) och Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Det föreligger" och på s. 3 slutar "och 1982/83:1893" bort ha följande lydelse:

S. k. total vertikalitet föreligger vid Ahlströmska skolan och Höglands-skolan. För att en vertikal skola med tolv årskurser inte skall bli för stor – enheterna har som regel 400 eller 500 elever – omfattar organisationen ett förhållandevis litet lågstadium, mellanstadium och högstadium samt ca 60 intagningsplatser på det gymnasiala stadiet (fördelade på tre linjer). Till de senare intagningsplatserna rekryteras även elever från angränsande grundskolor genom den centrala intagningsnämndens försorg. Elever i årskurs 9 vid den vertikalt organiserade skolenheten, som önskar välja annan gymnasial studieväg än den som erbjuds vid skolenheten, söker till annan gymnasial skolenhet. Varje år avslutar dock ett antal elever en tolvårig skolgång vid skolenheten.

Den vertikalt organiserade skolenheten har enligt utskottets mening vissa fördelar. En spridning av eleverna på ett stort antal årskurser vid den vertikala skolan ger möjlighet att motverka vissa åldersgruppers problem och att bygga upp ett faddersystem som fungerar både från social synpunkt och från studiesynpunkt. Den vertikalt organiserade skolenheten stimulerar, som framhålls i motionerna, till ett väl utvecklat samspel mellan föräldrar, elever och lärare, vilket är en grundförutsättning för ett framgångsrikt skolarbete. Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är ett klart riksintresse att utvärdera den vertikalt organiserade skolenheten, eftersom de vunna erfarenheterna kan vara värdefulla inför det omfattande försöks- och utvecklingsarbete som nu skall starta med sikte på en ny organisation av gymnasieskolan.

Begreppet vertikal integration kan, som framhålls i motion 1982/83:387, omfatta organisationsmodeller såväl för grundskolans olika stadier som för gymnasial utbildning och ett eller flera underliggande grundskolestadier. Det som nu torde vara av störst intresse är dock olika former av integration mellan högstadiet och gymnasieskolan. Enligt utskottets mening bör en utvärdering av vertikalt organiserade skolenheter avse såväl de i motionerna nämnda skolorna i Stockholm som ett begränsat antal representativa skolor i andra delar av landet med en från storstadsregionen avvikande befolkningsstruktur. Skolöverstyrelsen bör ha ansvaret för utvärderingen. Den av utskottet begärda utvärderingen vinner självfallet på att göras på basis av fungerande skolenheter. Vad utskottet anfört om en central utvärdering av vertikalt organiserade skolenheter bör riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:387 och 1982/83:1893 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande viss utvärdering av vertikalt organiserade skolenheter med bifall till motionerna 1982/83: 387 och 1982/83: 1893 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilt yttrande

Björn Samuelson (vpk) anför:

Inom SÖ har bildats en arbetsgrupp under ledning av generaldirektören med uppdrag att leda försöksverksamhet och utvecklingsarbete för en reformerad gymnasieskola. Jag förutsätter att kommuners önskemål att pröva vertikal skolorganisation beaktas även i det sammanhanget.

